

INVENTORI FONEM DIALEK MELAYU TIOMAN-AUR-PEMANGGIL DI SALANG

NORFAZILA AB. HAMID

Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor

norfazila@kuis.edu.my

NORHASLIZA RAMLI

Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor

norhasliza@kuis.edu.my

ABSTRAK

Makalah ini membicarakan salah satu varian dialek Melayu Melayu Tioman-Aur-Pemanggil (DMTAP) yang terdapat di Pahang, iaitu varian Salang (VSLG). Dialek ini dikatakan sebagai dialek yang hampir pupus. Oleh itu, kajian ini secara umumnya ingin mengumpul data yang semakin hilang penggunaannya. Data yang dapat dikumpulkan ini dicerakinkan semula aspek-aspek fonologi yang masih belum mendapat penjelasan terhadap beberapa kajian tentang DMTAP terutamanya dalam menentukan jumlah inventori fonem dan penentuan varian dalam DMTAP. Oleh itu, objektif kajian dalam makalah ini adalah menentukan jumlah inventori fonem. Selain itu, kajian ini turut memaparkan penyebaran bunyi vokal, diftong dan analisis keberadaan alternasi dalam DMTAP VSLG ini. Pendekatan yang dimanfaatkan dalam mencapai objektif kajian ini ialah pendekatan struktural. Hasil kajian membuktikan bahawa DMTAP VSLG mempunyai 8 fonem vokal, 2 diftong dan 18 fonem konsonan. Oleh itu, diharapkan kajian ini dapat merungkai segala permasalahan yang timbul dalam kajian-kajian yang lepas dan dapat memelihara jati diri warisan bangsa Melayu melalui bahasa.

Katakunci: fonem, fonologi; Salang; penyebaran; struktural

PHONEME INVENTORY TIOMAN-AUR-PEMANGGIL MALAY DIALECT IN SALANG

ABSTRACT

The paper discusses one of the Tioman-Aur-Pemanggil Malay dialect (DMTAP), found on Pahang, namely the variant of Salang (VSLG). This dialect is said to be an almost dying dialect. Therefore, this study generally wants to collect data that is getting lost its use. The data collected could be reassessed the phonological aspects which have yet to be clarified on some of the DMTAP studies especially in determining the amount of phoneme inventory and variation determination in the DMTAP. Therefore, the objective in this paper is determining the amount of phoneme inventory. Therefore, this study aimed to describe how the phonological system DMTAP VSLG with displays spread vowel, diphthong and analysis the presence of alternation in this DMTAP VSLG. The approach used to achieve the objectives of this study is the structural approach. The results of the study show that DMTAP VSLG 8 vowels, 2 diphthongs and 18 consonant phonemes. Therefore, it is hoped that this study will solve all the problems that have arisen in the past studies and to preserve the identity of the Malay heritage through language.

Keywords: phonem; phonology; Salang; distribution; structural

PENGENALAN

Negeri Pahang terletak di pantai timur Semenanjung Malaysia. Seluruh pantainya sepanjang 246 kilometer menghadap ke Laut China Selatan. Di sebelah utara, Pahang bersempadan dengan Terengganu dan Kelantan, di barat daya bersempadan dengan Negeri Sembilan dan di selatannya dengan negeri Johor. Sungai Pahang juga terkenal dengan sungainya yang terpanjang dan terbesar di Semenanjung Malaysia, manakala Gunung Tahan pula merupakan gunung yang tertinggi di Semenanjung Malaysia. Luas negeri Pahang ialah 35,965 kilometer persegi. Dengan keluasan sedemikian, Pahang telah diiktiraf dan diangkat sebagai negeri yang terbesar di Semenanjung Malaysia (Aruna Gopinath 1993:1).

Sekiranya dilihat daripada keadaan fizikalnya, negeri Pahang sebahagian besarnya dilitupi oleh hutan belantara, manakala di bahagian timur, iaitu kawasan persisir pantai, pula memperlihatkan bentuk muka bumi yang berpasir. Kawasan tanah pamah pula hanya wujud di daerah Pekan. Sedangkan di kawasan tanah tinggi terdapat belukar dengan bukit bukau yang membentuk jaluran panjang seperti banjaran Benom di tengah, banjaran utama di barat dan banjaran persisir di timur.

PETA 1. Negeri Pahang¹

Peta 1 merupakan peta negeri Pahang sebagai gambaran awal tentang latar belakang kajian yang dikaji dalam kajian ini. Kajian ini secara tuntasnya akan mengkaji tentang sebahagian dialek yang terdapat di negeri Pahang. Menyentuh tentang dialek Pahang, sekurang-kurangnya daripada perspektif politik, dituturkan di negeri Pahang, kecuali beberapa kawasan di utara (iaitu di Merapoh yang memperlihatkan ciri dialek Kelantan yang dominan), di kawasan persisir pantai (yang memperlihatkan pengaruh dialek Terengganu) (Asmah 2008; Collins 1999a). Hulu Tembeling seharusnya tidak ditakrifkan bersekali dengan dialek Pahang kerana dianggap sebagai dialek tersendiri (Collins 1999a), juga di Pulau Tioman (Collins 1985b), dan bahagian-bahagian yang didiami oleh kelompok Aslian dan orang Melayu Proto (Collins 1985a).

Hasil bacaan yang dilakukan oleh pengkaji terhadap kajian perpustakaan, kajian linguistik yang melibatkan Pulau Tioman hanya ada satu sahaja yang dilaksanakan oleh

¹ http://www.cutim.my/Sub/Pahang/tioman/map_tioman_big.jpg

Collins (1984). Tidak keterlaluan di sini, pengkaji menyatakan bahawa kajian ini adalah satu kajian rintis yang dilakukan berkaitan dengan ilmu perbandingan DMTAP ini. Dalam kajian ini pengkaji telah membuat penelitian terhadap beberapa kajian lampau yang telah dilaksanakan oleh pengkaji terdahulu. Sebanyak lapan kajian lampau telah dirujuk bagi menilai dan mencari kelompongan yang perlu diisi oleh pengkaji untuk mendapatkan satu hasil kajian yang baharu. Himpunan penyelidikan kajian lampau terhadap bahasa yang dikaji turut memberikan gambaran awal kepada pengkaji untuk menghasilkan satu kajian baharu dan menghasilkan pendeskripsian yang lebih berpada.

Oleh itu, apa yang boleh diutarakan di sini ialah kajian terdahulu banyak memberikan satu gambaran awal untuk kajian akan datang bagi melihat dengan lebih mendalam dan meluaskan lagi skop kajian berlandaskan kajian dalam ilmu kebahasaan ini terutama dalam disiplin ilmu linguistik. Kelemahan ataupun kelompongan kajian terdahulu adalah salah satu kelebihan kepada pengkaji untuk memberikan nilai tambah terhadap penemuan baharu bagi mengisi setiap kelompongan penyelidikan sebelumnya. Justeru, dalam makalah ini tumpuan kajian dikhususkan kepada DMTAP VSLG dan pada asasnya objektif kajian dalam makalah ini ialah mendeskripsikan aspek-aspek fonologi yang belum mendapat penjelasan terhadap beberapa kajian tentang DMTAP VSLG. Justeru, kajian ini bertujuan menyentuh aspek fonetik dan fonologi (lihat juga kajian Mohd Tarmizi Hasrah, Rahim Aman & Shahidi A.H, 2010; Saidatul Nornis Hj. Mahali, 2010; Kaharuddin & Rahim Aman, 2011, Norfazila Ab. Hamid & Rahim Aman, 2016.) dengan cara mendeskripsikan sistem fonologi DMTAP VSLG dengan memaparkan penyebaran bunyi vokal, diftong dan konsonan dalam kata DMTAP VSLG berlandaskan pendekatan struktural (lihat juga kajian yang sama dalam Norfazila Ab Hamid & Rahim Aman, 2015, Norfazila Ab Hamid et al. 2017, Norfazila Ab. Hamid & Rahim Aman, 2017, Norfazila Ab Hamid 2019 & 2020).

METODOLOGI PENYELIDIKAN

Richards & Rodgers (Henry, 1991: 1) pula, mengatakan metodologi mencakupi sukatan, pendekatan, strategi atau teknik, dan prosedur. Oleh itu, bolehlah dikatakan metodologi merupakan cara atau tatacara gerak kerja dalam sesuatu penyelidikan. Metod atau kaedah yang baik dan sesuai akan menghasilkan dapatan kajian yang baik. Dalam melakukan sesuatu kajian, beberapa kaedah tertentu boleh digunakan untuk memungut, menganalisis, serta mentafsir data. Dalam bahagian ini secara khususnya membincangkan metodologi dan pendekatan yang dimanfaatkan bagi mengenalpasti inventori fonem yang wujud dalam DMTAP VSLG. Kajian ini memanfaatkan dua kaedah kajian utama iaitu kaedah kajian perpustakaan dan kajian lapangan (pemilihan senarai kata/soal selidik, pemilihan kawasan dan batasan kajian, pemilihan informan, pengumpulan data dan pemaparan data serta analisis data). Kedua-dua kaedah ini dimanfaatkan bagi menghasilkan satu output kajian yang lebih telus.

KAJIAN KEPUSTAKAAN

Kajian kepustakaan, merupakan kaedah yang digunakan oleh seseorang pengkaji untuk mendapatkan data dan bukti melalui kajian ke atas dokumen dan rekod (Mohd Sheffe 1991: 41). Dalam kajian ini, kajian kepustakaan dilakukan untuk mencari maklumat-maklumat penting, seperti latar belakang masyarakat DMTAP VSLG. Maklumat tentang latar belakang masyarakat ini penting sebelum pengkaji ke lapangan kerana dapat memberikan gambaran awal kepada pengkaji tentang corak kehidupan masyarakat tersebut. Melalui kaedah kepustakaan juga, pengkaji memperoleh kosa ilmu utama berhubung kajian yang telah

dilakukan oleh pengkaji terdahulu tentang topik yang hendak dikaji. Maklumat kajian terdahulu ini dapat mengelakkan pengkaji daripada membuat kajian yang sama. Sehubungan itu, kaedah kepustakaan juga adalah satu kaedah utama dalam memperoleh maklumat tentang selok-belok ilmu perbandingan dan dialek. Dasar ilmu perbandingan bahasa mesti kuasai lebih awal. Melalui aktiviti pembacaan ini, maklumat terkini tentang ilmu dialektologi dapat diketahui sekaligus dapat menambahkan kejituan penyelidikan.

KAJIAN LAPANGAN

Menurut Wan Hashim Wan Teh (1980: xv), kajian lapangan atau kajian luar dalam pengertian umum merujuk kepada apa sahaja penyelidikan yang dilakukan oleh seseorang di luar kongkongan fizikal, tempat, atau ruang seperti di luar bilik, di luar bilik pejabat, di luar kampus, di luar negeri, dan sebagainya. Dalam bidang linguistik, kajian lapangan digunakan untuk mendapatkan data yang diperlukan. Salah satu aspek penting dalam kajian lapangan ialah strateginya untuk memantapkan sesuatu hasil kajian. Oleh itu, dengan kata lain kerja lapangan ini adalah penting untuk pengkaji mendapatkan maklumat serta data yang kukuh, bertetapan objektif kajian. Dalam kajian lapangan ini, aspek yang di sentuh ialah pemilihan senarai kata/soal selidik, pemilihan kawasan dan batasan kajian, pemilihan informan, pengumpulan data dan pemaparan data serta analisis data.

PEMILIHAN SENARAI KATA/SOAL SELIDIK

Dalam kajian ini, soal selidik yang digunakan merupakan senarai kata yang digunakan oleh Rahim Aman (1997), dalam kajiannya yang bertajuk '*Perbandingan fonologi dan morfologi bahasa Iban, Kantuk, dan Mualang*'. Walaupun, senarai kata ini pada asasnya diambil daripada senarai kata tersebut, namun dalam kajian ini, senarai kata tersebut telah diubahsuai supaya bersesuaian dengan masyarakat yang dikaji (lihat Mohd Tarmizi Hasrah et al. 2010, Kaharuddin & Rahim, 2011, Norfazila Ab. Hamid, 2014, Norfazila & Rahim, 2016 dan 2017, Norfazila et al. 2017, Norfazila Ab Hamid 2019 dan 2020). Senarai kata ini terdiri daripada 477 perkataan yang terdiri daripada 12 domain makna ini diambil dan diuji sendiri oleh pengkaji di kawasan lapangan terhadap DMTAP VSLG. Dua belas domain makna tersebut dapat dilihat seperti di bawah.

1. Tubuh Badan	7. Alat Pertanian
2. Kata Kerja	8. Makanan
3. Alat Rumah	9. Waktu dan Cuaca
4. Nama dan Ganti Nama	10. Kata Ukuran
5. Binatang	11. Pakaian
6. Persaudaraan	12. Kata Bilangan

PEMILIHAN KAWASAN DAN BATASAN KAJIAN

Pulau Tioman merupakan pulau terbesar di pantai Timur Semenanjung Malaysia terletak di Laut Cina Selatan iaitu di antara garisan lintang 2° 43' dan 2° 54' utara dan bujur 104° 7' dan 104° 13.5' kilometer. Kedudukannya terlindung daripada Angin Monsun timur laut. Terdapat empat buah anak sungai yang mengalir ke dalam teluk. Semasa pengkaji menjalankan penyelidikan di sini, penduduk memaklumkan bahawa dalam tahun 2015, jumlah penduduk Tioman berjumlah lebih daripada 5 ribu penduduk.

Sesuai dengan tajuk kajian ini iaitu “*Inventori Fonem Dialek Melayu Tioman-Aur-Pemanggil di Salang*”, maka kawasan kajian tentunya melewati batasan geografi setempat. Sehubungan itu, kawasan kajian yang dipilih ini ialah kawasan yang keberadaan dialek Melayu di wilayah Laut China Selatan Barat Daya, iaitu mencakupi Pulau Tioman-Aur-Pemanggil. Kawasan kajian ini dipilih kerana pengkaji mengandaikan wujud puluhan DMTAP, namun setelah berada di kawasan lapangan selama seminggu, pengkaji mendapati walaupun ada beberapa puluhan kampung dan tanjung yang mencakupi DMTAP ini, tetapi pengkaji hanya mengkaji tiga buah kampung yang dianggap dapat mewakili keseluruhan besar DMTAP di kawasan tersebut. Senarai perkataan didapatkan dari kawasan DMTAP yang dipilih adalah seperti berikut; Tekek (TKK), Juara (JRA) dan Salang (SLG).

Hasil temubual yang dilaksanakan selama seminggu ini, para informan memberitahu bahawa kampung Tekek ini, bahasanya agak berbeza dengan Juara dan Salang. Manakala Kampung Salang pula sama pertuturannya dengan Aur dan Pemanggil. Selain itu, lokasi kawasan ini terpisah satu sama lain disebabkan pisahan bukit yang tinggi 1500 daripada aras laut yang memisahkan Juara dan Tekek. Manakala, Salang pula lebih terarah dengan Pulau Aur-Pemanggil. Masyarakat setempat turut menyatakan bahawa “tidaklah namanya sampai ke Tioman sekiranya tidak ke Juara”. Ungkapan ini seringkali digunakan oleh masyarakat setempat kepada pengunjung yang datang kerana pengkaji difahamkan Kampung Juara adalah lebih tua dan lebih konservatif percakapannya berbanding dengan Kampung Tekek yang telah terdedah dengan arus pemodenan. Manakala Salang² pula sama percakapannya dengan Aur-Pemanggil dan lebih mirip dengan bahasa Melanau kerana kawasan ini berhampiran dengan Sibu. Dalam makalah ini Kampung Salang dijadikan fokus kajian. Berikut menunjukkan peta kedudukan kawasan VSLG yang kedudukannya terdapat di Pulau Tioman.

PETA 2. Kawasan Kajian DMTAP VSLG³

² Kampung Salang pula diduduki oleh 80 orang penduduk.

³ <http://www.dmpm.nre.gov.my/jtl/images/Pahang.jpg>

PENGUMPULAN DATA

Dalam menentukan kaedah yang digunakan untuk mengumpulkan data, seseorang pengkaji haruslah pandai memilih kaedah yang sesuai semasa menjalankan penyelidikan. Ini disebabkan, penggunaan kaedah yang sesuai akan menentukan data yang diperolehi adalah tepat. Dalam kajian ini, pengkaji telah menggunakan metode cakap. Menurut Mahsun (2005:93), metode cakap disebabkan cara percakapan antara peneliti dengan informan. Adanya percakapan antara peneliti dengan informan mengandungi erti terdapat kontak antara mereka. Oleh itu, data diperolehi melalui penggunaan bahasa secara lisan. Teknik yang akan diguna pakai semasa mengumpul data ialah temu bual, rakaman dan pemerhatian ikut serta.

Menurut Wan Hashim Wan Teh (1980:7), temu bual ialah satu proses interaksi antara penemu bual dengan responden yang bertujuan mendapatkan maklumat. Dalam kajian ini, kaedah temu bual ini digunakan oleh pengkaji. Soalan yang ditanya kepada informan ialah berkaitan dengan senarai kata yang telah disediakan oleh pengkaji. Semasa sesi temubual, pengkaji telah menggunakan pelbagai cara dan gaya bagi melancarkan sesi temu bual. Salah satu cara yang digunakan bagi mengajukan soalan yang berkaitan dengan anggota tubuh badan, contohnya perkataan 'kuku', pengkaji menggunakan cara dengan bertanyakan "Pak cik, ini panggil apa?" sambil pengkaji tunjukkan kuku. Cara ini sejajar dengan cara yang pernah digunakan oleh Dieth dan Orton (Trudgill, 1990:33): "Apakah yang ada dalam poket saya? [Dengan menunjukkan poket yang kosong] (tidak ada, tiada).

Bagi mengelakkan informan daripada merasa bosan pengkaji cuba beralih topik dengan menyuruh informan bercerita tentang asal-usul Pulau Tioman. Berkait dengan penceritaan sejarah asal-usul ini, mengikut tradisi lisan yang disampaikan oleh informan ini, asal nama Tioman adalah daripada nama burung Tiung yang banyak terdapat di pulau itu. Menurut cerita yang disampaikan, ada seorang tua yang menetap di sini tidak mempunyai apa-apa pekerjaan selain daripada bermain dengan seekor burung Tiong peliharaannya. Dia sangat menyayangi burung itu kerana suaranya begitu merdu. Sebaik-baik sahaja bangun dari tidur, orang tua itu akan menjenguk burung Tiongnya itu. Burung itu juga menarik perhatian penduduk tempatan kerana kemerduan suaranya serta kebolehnya mengucap beberapa perkataan. Tiap-tiap petang mereka berkunjung ke rumah orang tua itu untuk mendengar suara burung Tiong itu. Setelah sekian lama bermain dengan burung kesayangannya itu, suatu hari seperti biasa orang tua itu menjenguk burung Tiongnya sebaik-baik sahaja dia bangun dari tidurnya. Orang tua itu terperanjat besar apabila mendapati burung Tiong kesayangannya itu sudah tiada di dalam sangkar. Orang tua itu amat sedih. Pada petang hari itu, seperti biasa orang datang untuk mendengar suara burung itu. Apabila melihat sangkar kosong, mereka terus bertanya kepada orang tua itu "Ke mana pergi burung itu pak cik?" Dengan sayu dia menjawab "Tiong man dah mati". Itulah jawapan orang tua itu kali dia ditanya berkenaan burung Tiongnya itu. 'Man' dalam loghat daerah pulau itu bermaksud 'saya'. Sejak daripada itu pulau tersebut terus dikenali sebagai Pulau Tiogman. 'Tiong' adalah ejaan lama 'tiung'. Kemudian Tiongman diringkaskan pula menjadi Tioman, nama yang kekal hingga hari ini.

Sekiranya pengkaji melihat informan merasa letih, pengkaji mengajak informan berehat dengan cara mempersilakan informan minum minuman yang disediakan. Selepas berehat selama 8 hingga 12 minit, pengkaji membawa informan kembali ke topik asal iaitu menanyakan soalan yang berkaitan dengan senarai kata. Tempoh sesi soal jawab ini mengambil masa selama 2 hingga 3 jam.

Semasa pengkaji menemu bual informan, pengkaji turut menggunakan kaedah rakaman. Kaedah rakaman adalah kaedah yang paling baik digunakan dalam sesuatu kajian. Ini disebabkan, dengan menggunakan kaedah ini maklumat yang diperolehi ini akan dapat disimpan dengan lebih lama untuk dibuat rujukan. Menurut Labov (1972:13), untuk memperoleh data yang bermutu dan lengkap daripada perbualan individu adalah dengan cara

merakamkan perbualan yang disertai pemerhatian ikut serta. Dalam kajian ini, rakaman dilakukan secara sedar iaitu informan diajukan soalan dan setiap perbualan itu dirakam. Segala rakaman perbualan yang berkaitan dengan data kajian ini kemudian ditranskripsikan dalam bentuk fonetik. Transkripsi data menggunakan lambang fonetik antarabangsa (IPA). Teknik transkripsi ini digunakan semasa proses temu-bual berlangsung dengan informan.

Bagi melengkapkan data, pengkaji turut menggunakan kaedah pemerhatian ikut serta. Kaedah ini digunakan oleh pengkaji bagi memastikan apa yang diujarkan oleh informan ini terhadap sesuatu perkara yang dibicarakan adalah benar. Dalam perbualan ini, pengkaji turut ikut serta dalam perbualan dan mencatatkan serba sedikit tentang maklumat yang berkaitan dengan tajuk kajian pengkaji. Perkataan yang kurang jelas didengar dicatatkan ditanya kembali oleh pengkaji kepada informan terbabit. Kaedah ini sesuai digunakan memandangkan percakapan adalah spontan dan bersifat natural.

PEMAPARAN DAN ANALISIS DATA

Menurut Mahsun (1995:14) kaedah pemaparan data melibatkan dua cara iaitu i) perumusan data dengan menggunakan istilah biasa dan istilah teknikal linguistik antaranya fonologi; dan ii) perumusan menggunakan simbol atau lambang tertentu. Kedua-dua cara ini diterapkan dalam menganalisis data dalam kajian ini. Perumusan data menggunakan istilah biasa dan teknikal seperti fonetik, fonologi, fonem, fonemik, alternasi, rekonstruksi, retensi, inovasi, pengelasan, refleks dan lain-lain lagi. Istilah teknikal ini berkait dengan tertentu sesuai dengan kajian yang dilaksanakan oleh pengkaji contohnya dalam bidang dialektologi dan ilmu bandingan ini. Antara simbol yang digunakan dalam kajian ini ialah:

- i) (/ /), kurungan miring ini bermaksud mengapit unsur fonologi;
- ii) (/), melambangkan di persekitaran;
- iii) ([]), kurungan siku mengapit unsur bunyi;
- iv) (#), simbol dalam lingkungan tertentu;
- v) (K), lambang konsonan;
- vi) (V), lambang vokal;
- vii) (∅), lambang perubahan kosong;
- viii) (ŋ), konsonan nasal velar;
- ix) (ɲ), konsonan nasal palatal;
- x) (ʔ), konsonan plosif glotal tidak bersuara;
- xi) (dʒ), konsonan afrikat palatal bersuara;
- xii) (ɣ), konsonan frikatif velar bersuara;
- xiii) (ə), vokal tengah (schwa);

PENDEKATAN STRUKTURAL

Kajian ini, adalah berlandaskan pendekatan struktural. Struktural merupakan satu fahaman yang wujud di Eropah berikutan kebangkitan struktural linguistik yang dipelopori oleh Ferdinand de Saussure. Pendekatan struktural ini berasaskan prinsip-prinsip teori strukturalisme. Teori ini mula berkembang pada tahun 1960-an sebagai satu usaha untuk menerapkan kaedah dan wawasan Ferdinand de Saussure pengasas linguistik moden kepada kesusasteraan (Terry Eagleton, 1983:106). Saussure yang merupakan seorang ahli falsafah Swiss (1857-1913) percaya bahawa bahasa mempunyai struktur dalaman yang tersendiri dan

mempunyai peraturan-peraturan yang sistematik (Charles, E. Bressler, 1999:89). Oleh itu, dalam analisis data yang berkait rapat dengan bidang fonologi, pendekatan struktural digunapakai dalam menganalisis data. Pemilihan pendekatan ini sebenarnya didasarkan pada beberapa hipotesis umum yang terdapat dalam pendekatan ini. Pertama, kaedah yang dipakai dalam pendekatan ini adalah bersifat empiris (induktif). Berdasarkan kaedah ini, sejumlah korpus bahasa yang diperoleh digeneralisasikan secara sistematik. Kedua, bahasa itu adalah ujaran dan kemudian barulah tulisan. Jadi, yang diteliti dan dicatat ialah bahasa lisan. Ketiga, bahasa merupakan satu produk yang terdiri daripada unsur bunyi dan makna. Keempat, pengelasan bunyi berdasarkan distribusinya. Pemilihan pendekatan ini adalah wajar kerana sesuai dengan objektif kajian.

Dalam pendekatan struktural, kaedah deskriptif sesuai digunakan untuk memerihalkan aspek bunyi-bunyi bahasa, konsonan, vokal, dan diftong yang terdapat dalam kawasan kajian ini. Menurut Abdullah Hassan (1980:66), analisis deskriptif terbit dari kaedah tradisi yang menghuraikan struktur bahasa, termasuklah bunyinya. Bunyi-bunyi yang didengar itu dipinggalkan dan diberi lambang. Kemudiannya bunyi-bunyi tersebut digolongkan kepada sesuatu jenis atas dasar persamaan ciri fonetiknya. Kaedah ini hanya memerlukan penjelasan, huraian atau tafsiran data tentang ciri bahasa sebagaimana ciri itu wujud dan digunakan oleh para penuturnya.

Dalam kajian ini, data dipecahkan kepada dua iaitu bunyi dan kata. Setiap kata ditranskripsikan ke dalam bentuk fonetik. Menurut Samarin (1993:220), transkripsi fonetik adalah penting kerana ia dapat menentukan sama ada sesuatu kajian itu berjaya atau tidak. Dalam kajian linguistik, transkripsi fonetik digunakan untuk menunjukkan secara tepat bunyi atau ciri-ciri bunyi yang terdapat dalam ujaran yang telah dianalisis. Transkripsi fonetik dilakukan menggunakan lambang fonetik antarabangsa (*International Phonetic Alphabet* (IPA)). Setiap bunyi yang wujud dalam kawasan kajian ini dipaparkan dalam bentuk rajah. Seterusnya, penyebaran bunyi konsonan, vokal, dan diftong dalam kata sama ada pada awal, tengah, atau pada akhir kata dipaparkan mengikut kawasan.

ANALISIS DAPATAN SISTEM FONEM DMTAP VSLG

Dalam bahagian ini, pengkaji akan memaparkan inventori dan penyebaran vokal, diftong dan konsonan dalam kata bagi kawasan kajian. Penyebaran sistem fonem ini memperlihatkan keberadaan fonem berdasarkan posisinya dalam perkataan, iaitu di posisi awal, tengah atau akhir. Varian DMTAP yang diketengahkan dalam makalah ini merujuk kepada DMTAP VSLG.

SISTEM FONEM VOKAL DIALEK MELAYU TIOMAN-AUR-PEMANGGIL VARIAN SALANG

Berdasarkan analisis data yang dilakukan, didapati DMTAP VSLG mempunyai lapan fonem vokal /i, u, e, o, ε, ɔ, ə, a/ yang terdiri daripada tiga vokal depan, dua vokal tengah, dan tiga vokal belakang. Inventori fonem vokal ini dapat dilihat dalam Jadual 1.

JADUAL 1. Inventori Vokal DMTAP VSLG

Bahagian	Depan	Tengah	Belakang
Kedudukan			
Tinggi	i		u
Separuh Tinggi	e	ə	o
Separuh Rendah	ɛ	a	ɔ
Rendah			

Berdasarkan Jadual 1, terdapat 2 fonem vokal tinggi iaitu vokal tinggi depan /i/ dan vokal tinggi belakang /u/ yang dibunyikan sebagai [i] dan [u], hadir dalam semua lingkungan kata iaitu pada awal, tengah, dan akhir kata. Selain itu, terdapat dua fonem vokal separuh tinggi iaitu vokal separuh tinggi depan /e/ yang dibunyikan sebagai [e] dan vokal separuh tinggi belakang /o/ yang dibunyikan sebagai [o]. Fonem /e/ hanya hadir pada posisi tengah kata dan akhir kata dan fonem /o/ hadir pada semua posisi iaitu awal, tengah dan akhir kata. Seterusnya, terdapat 2 fonem vokal separuh rendah iaitu vokal separuh rendah depan /ɛ/ dan vokal separuh rendah belakang /ɔ/ yang dibunyikan sebagai [ɛ] dan [ɔ], hanya hadir pada posisi awal dan tengah kata. Manakala, fonem vokal separuh rendah tengah /ə/ yang dibunyikan sebagai [ə] pula hanya hadir pada semua posisi iaitu awal, tengah dan akhir kata. Seterusnya, fonem vokal rendah tengah /a/ yang dibunyikan sebagai [a] hadir pada semua posisi iaitu awal, tengah dan akhir kata. Contoh kesemua penyebaran fonem vokal DMTAP VSLG yang hadir pada posisi kata tertentu ini boleh dilihat dalam Jadual 2.

JADUAL 2. Penyebaran Fonem Vokal dalam DMTAP VSLG

Jenis Vokal	Penyebaran Vokal Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/i/	[ini]	ini	[kiʔi]	kiri	[laʔi]	lari
/u/	[usus]	usus	[tudʒuh]	tujuh	[satu]	satu
/e/	-		[pokeʔ]	kemaluan perempuan	[pəle]	kemaluan lelaki
/o/	[oʔaŋ]	orang	[nijoʔ]	kelapa	[təlo]	telur
/ɛ/	[ɛkan]	ikan	[bɛtʃaʔ]	becak	-	
/ɔ/	[ɔtan]	utan	[pəŋɔʔ]	penyu	-	
/ə/	[ənam]	enam	[bətək]	betik	[pətələ]	petola
/a/	[adʒi]	kamu	[masaʔ]	masak	[bina]	isteri

Seterusnya, dalam DMTAP VSLG, vokal rangkap terdiri daripada urutan dua bunyi vokal sahaja. Terdapat empat jenis urutan vokal rangkap dalam DMTAP VSLG, iaitu vokal rangkap depan – tengah, vokal rangkap tengah – depan yang mempunyai dua struktur, vokal rangkap tengah - belakang dan vokal rangkap belakang – tengah yang mempunyai dua

struktur. Jadual 3 menunjukkan penyebaran jenis urutan vokal rangkap yang terdapat dalam DMTAP VSLG.

JADUAL 3. Penyebaran Urutan Vokal Rangkap dalam DMTAP VSLG

Vokal Rangkap	Struktur Urutan Vokal	DMTAP VSLG	BMS
1) Depan-tengah	/i/ + /a/	[kətiaʔ]	ketiak
2) Tengah-depan	i) /a/ + /i/	[lain]	lain
	ii) /a/ + /e/	[æʔ]	air
3) Tengah-belakang	/a/ + /u/	[dʒauh]	jauh
4) Belakang-tengah	i) /u/ + /ə/	[tuə]	tua
	ii) /u/ + /a/	[buajə]	buaya

SISTEM FONEM DIFTONG DIALEK MELAYU TIOMAN-AUR-PEMANGGIL VARIAN SALANG

Selanjutnya, berdasarkan kajian yang dilakukan, DMTAP VSLG memiliki dua diftong iaitu /-aw, -aj/ yang dibunyikan sebagai [-aw, -aj]. Dua diftong ini hanya hadir pada posisi akhir kata sahaja. Dua diftong ini hanya hadir pada posisi akhir kata. Contoh data yang diutarakan ialah seperti dalam Jadual 4.

JADUAL 4. Penyebaran Diftong dalam DMTAP VSLG

Jenis Diftong	Penyebaran Diftong Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/aw/	-		-		[kasaw]	kasau
/aj/	-		-		[məŋɔʔaj]	lepas

SISTEM FONEM KONSONAN DIALEK MELAYU TIOMAN-AUR-PEMANGGIL VARIAN SALANG

DMTAP VSLG mempunyai 18 fonem konsonan; enam buah konsonan letupan /p, b, t, d, k, g/, dua konsonan letusan /tʃ, dʒ/, tiga konsonan geseran /s, ʃ, h/, empat konsonan nasal /m, n, ŋ, ŋ/, satu konsonan sisian /l/ dan dua konsonan separuh vokal /w, j/. Jadual 5 memaparkan inventori fonem konsonan yang wujud dalam DMTAP VSLG.

JADUAL 5. Inventori Konsonan DMTAP VSLG

Daerah Sebutan	Dua Bibir		Gigi-Gusi	Lelangit Keras	Lelangit Lembut	Pita Suara
Cara Sebutan						
Letupan/Plosif	Tbs	p	t		k	
	Bs	b	d		g	
Letusan/ Afrikat	Tbs			tʃ		
	Bs			dʒ		
Geseran/Frikatif	Tbs		s			h
	Bs				ʁ	
Sengau/ Nasal	Tbs					
	Bs	m	n	ɲ	ŋ	
Sisian/Lateral	Bs		l			
Separuh Vokal	Tbs					
	Bs	w		J		

Konsonan letupan yang terdapat dalam DMTAP VSLG ialah konsonan letupan dua bibir, gigi-gusi, lelangit lembut dan pita suara. Konsonan-konsonan tersebut ialah /p, b, t, d, k, g/. Terdapat dua fonem letupan dua bibir iaitu /p/ dan /b/ yang dibunyikan sebagai [p] dan [b] dalam DMTAP VSLG. Letupan dua bibir tak bersuara /p/ boleh hadir pada posisi awal, tengah, dan akhir kata, manakala letupan dua bibir bersuara /b/ hanya terdapat pada posisi awal dan tengah kata. Terdapat dua jenis letupan gigi-gusi dalam DMTAP VSLG iaitu /t/ dan /d/ yang dibunyikan sebagai [t] dan [d]. Konsonan letupan gigi gusi tak bersuara /t/ wujud dalam semua posisi kata iaitu pada awal, tengah, dan akhir dan konsonan letupan gigi gusi bersuara /d/ hanya wujud pada posisi awal dan tengah kata. Selanjutnya, terdapat dua konsonan letupan lelangit lembut iaitu /k/ dan /g/ yang dibunyikan sebagai [k] dan [g]. Konsonan letupan lelangit lembut tak bersuara /k/⁴ dan konsonan letupan lelangit lembut bersuara /g/ hanya hadir pada posisi awal dan tengah kata. Jadual 6 memaparkan contoh kesemua kehadiran konsonan letupan pada posisi kata dalam DMTAP VSLG.

JADUAL 6. Penyebaran Konsonan Letupan dalam DMTAP VSLG

Jenis Konsonan	Penyebaran Konsonan Letupan Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/p/	[pəhə]	paha	[əmpədu]	empədu	[saŋap]	menguap
/b/	[butaʔ]	buta	[sɔʏəbən]	kaki (kebas)	-	
/t/	[tɔʏon]	turun	[bunteŋ]	mengandung	[koŋet]	kunyit

⁴ Semua perkataan yang berakhir dengan [k] diakhir kata dalam varian ini dibunyikan sebagai [ʔ]

/d/	[dagɔʔ]	dagu	[tandoʔ]	tanduk	-
/k/	[kəpalə]	kepala	[mukə]	muka	-
/g/	[guʔoh]	guruh	[pagi]	pagi	-

Sehubungan itu, dalam DMTAP VSLG ini, terdapat dua konsonan letusan iaitu letusan lelangit keras tak bersuara /tʃ/ dan bersuara /dʒ/. Letusan lelangit keras tak bersuara /tʃ/ dibunyikan sebagai [tʃ] dan letusan lelangit keras tak bersuara /dʒ/ yang dibunyikan sebagai [dʒ] terdapat pada posisi awal dan tengah kata. Contoh penyebaran konsonan ini boleh dilihat dalam Jadual 7.

JADUAL 7. Penyebaran Konsonan Letusan dalam DMTAP VSLG

Jenis Konsonan	Penyebaran Konsonan Letusan Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/tʃ/	[tʃeyɛʔ]	ketel	[kutʃeŋ]	kucing	-	
/dʒ/	[dʒənteʔ]	jentik	[adʒi]	kamu	-	

Terdapat tiga konsonan geseran dalam DMTAP VSLG iaitu /s/, /ʃ/, dan /h/. Konsonan geseran gigi-gusi tak bersuara /s/ yang dibunyikan sebagai [s] didapati hadir pada semua posisi kata iaitu awal, tengah dan akhir kata. Konsonan geseran lelangit lembut bersuara /ʃ/, yang dibunyikan sebagai [ʃ] dalam perkataan didapati hadir dalam semua posisi kata iaitu awal, tengah dan akhir kata. Konsonan geseran geseran pita suara tak bersuara /h/ yang dibunyikan sebagai [h] dalam perkataan, turut hadir pada semua posisi iaitu awal, tengah dan akhir kata. Contoh kesemua konsonan geseran dan bunyi konsonan ini dalam setiap posisi kata tertentu dalam perkataan boleh dilihat dalam Jadual 8.

JADUAL 8. Penyebaran Konsonan Geseran dalam DMTAP VSLG

Jenis Konsonan	Penyebaran Konsonan Geseran Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/s/	[səʔaj]	serai	[misaj]	misai	[səbəlɛs]	sebelas
/ʃ/	[ʃumah]	rumah	[bəʔu]	baru	[pagaʃ]	pagar
/h/	[hati]	hati	[ʔahaŋ]	rahang	[lidah]	lidah

Seterusnya, terdapat empat konsonan sengau dalam DMTAP VSLG iaitu /m/, /n/, /ŋ/, dan /ɲ/. Konsonan sengau dua bibir /m/, yang dibunyikan sebagai [m] hadir pada semua posisi kata iaitu pada awal, tengah, dan akhir kata. Manakala, konsonan sengau gigi-gusi /n/, yang dibunyikan sebagai [n] turut hadir pada semua posisi kata iaitu pada awal, tengah, dan akhir kata. Konsonan sengau langit keras /ɲ/, yang dibunyikan sebagai [ɲ] hadir pada posisi awal dan tengah kata dan konsonan sengau langit lembut /ŋ/ yang dibunyikan sebagai [ŋ], hadir pada semua posisi kata iaitu pada posisi awal, tengah, dan akhir. Contoh kesemua konsonan sengau yang hadir pada posisi kata tertentu boleh dilihat dalam Jadual 9.

JADUAL 9. Penyebaran Konsonan Sengau dalam DMTAP VSLG

Jenis Konsonan	Penyebaran Konsonan Sengau Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/m/	[matə]	mata	[əmpədu]	empedu	[təŋgəlam]	tenggəlam
/n/	[naiʔ]	naik	[kanaʔ]	anak	[dʒantan]	lelaki
/ɲ/	[ɲuʔoʔ]	sembun yi	[koŋet]	kunyit	-	
/ŋ/	[ŋəloʔ]	ngilu	[məŋoʔaj]	lepas	[pesaŋ]	pisang

Konsonan sisian gigi-gusi bersuara /l/ yang dibunyikan sebagai [l] dalam perkataan, wujud pada semua posisi kata iaitu pada awal, tengah, dan akhir. Contoh penyebaran konsonan ini ialah seperti yang terdapat dalam Jadual 10.

JADUAL 10. Penyebaran Konsonan Sisian dalam DMTAP VSLG

Jenis Konsonan	Penyebaran Konsonan Sisian Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/l/	[lidah]	lidah	[balaŋ]	botol	[sempol]	simpul

Dalam DMTAP VSLG, terdapat konsonan /w/ dan /j/ yang dibunyikan sebagai [w] dan [j]. Konsonan separuh vokal dua bibir /w/ dan konsonan separuh vokal langit keras /j/, hanya hadir pada posisi tengah dan akhir kata. Sama seperti DMTAP VTKK, pada akhir perkataan didapati kedua-dua konsonan dalam DMTAP VSLG ini memperlihatkan sebagai satu penyatuan bagi membentuk diftong. Contoh penyebaran konsonan separuh vokal ini boleh dilihat dalam Jadual 11.

JADUAL 11. Penyebaran Konsonan Separuh Vokal dalam DMTAP VSLG

Jenis Konsonan	Penyebaran Konsonan Separuh Vokal Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/w/	-		[tawəʔ]	tertawa	[kasaw]	kasau
/j/	-		[kajəh]	kayuh	[məŋəʔaj]	lepas

Berkaitan dengan rangkap konsonan (gugus konsonan), DMTAP VSLG memperlihatkan wujudnya lapan rangkap konsonan yang terdiri daripada homorganik nasal dan bukan homorganik nasal yang hadir pada posisi tengah kata. Pada posisi ini, rangkap homorganik nasal ini wujud dalam bentuk konsonan nasal + letupan dan nasal + letusan dan bukan homorganik wujud dalam bentuk geseran + geseran. Kesemua rangkap konsonan homorganik nasal dan bukan homorganik nasal membentuk konstruksi seperti berikut; homorganik nasal /-mp-, -mb-, -ŋk-, -ŋg-, -nt-, -nd-, dan -ndʒ-/ dan bukan homorganik nasal /-ʏs-/. Contoh kehadiran rangkap konsonan ini boleh dilihat dalam Jadual 12.

JADUAL 12. Penyebaran Rangkap Konsonan dalam DMTAP VSLG

Rangkap Konsonan	Penyebaran Rangkap Konsonan Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/-mp-/			[təmpəl]	tumpul		
/-mb-/	-		[tumbət]	tumit		
/-ŋk-/	-		[təŋkoʔ]	tengkuk	-	
/-ŋg-/			[təŋgəlam]	tenggəlam		
/-nt-/	-		[dʒəntəŋ]	jantung	-	
/-nd-/			[mandiʔ]	mandi		
/-ndʒ-/	-		[ʏəndʒəŋ]	katil		
/-ʏs-/			[bəʏsih]	bersih		

KESIMPULAN

Dalam makalah ini, pengkaji telah memaparkan hasil daripada kajian pengkaji terhadap DMTAP VSLG. Analisis data bermula dari segi penyebaran fonem dan bunyi yang terdapat dalam kawasan kajian berdasarkan bunyi vokal, diftong dan konsonan. Hasilnya, VSLG mempunyai lapan fonem vokal /i, u, e, o, ε, ɔ, ə, a/ dan memiliki dua diftong iaitu /-aw, -aj/ yang dibunyikan sebagai [aw, aj]. Dua diftong ini hanya hadir pada posisi tengah dan akhir kata. Sehubungan itu, DMTAP VSLG mempunyai 19 fonem konsonan; tujuh buah konsonan letupan /p, b, t, d, k, g, dan ʔ/, dua konsonan letusan /tʃ, dʒ/, tiga konsonan geseran /s, ʃ, h/, empat konsonan nasal /m, n, ŋ, ŋ/, satu konsonan sisian /l/ dan dua konsonan separuh vokal /w, j/. Hasil penemuan ini diharap dapat memberikan satu nilai tambah maklumat ilmu kebahasaan yang baharu dalam bidang linguistik.

Justeru, apa yang boleh dikatakan di sini, kajian DMTAP dari tahun 1912-2021 memperlihatkan satu perkembangan kajian yang boleh dikatakan sebagai satu usaha yang tidak pernah putus yang dilakukan oleh para pengkaji untuk mengungkap dialek Pahang ini. Usaha yang telah dilaksanakan oleh para pengkaji ini harus dipuji memandangkan dengan kajianlah masyarakat dunia akan lebih mengenali dan memahami norma sesebuah masyarakat. Sehubungan itu, kajian ini secara tidak langsung dapat membantu memelihara khazanah warisan Melayu yang kian pupus.

RUJUKAN

- Abdullah Hassan. 1980. *Linguistik Am untuk Guru Bahasa Malaysia*. Petaling Jaya: Fajar Bakti.
- Asmah Haji Omar. 2008. *Susur Galur Bahasa Melayu*. Edisi ke-2. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Aruna Gopinath. 1993. *Sejarah Politik Pahang, 1880-1935*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Charles, E. Bressler. 1999. *Literary Criticism: An Introduction to Theory and Practice*. New Jersey: Prentice Hall College.
- Collins, James T. 1984. Penyengauan dan Kesengauan Vokal: Maklumat Dialek Melayu Tioman. *Jurnal Dewan Bahasa*, 28 (25), 39-59.
- Collins, James T. 1985a. Dialek Melayu di Kampung Landai, Pahang: Menuju Penelitian Tatabahasa Melayu di kalangan Orang Asli. *Jurnal Dewan Bahasa*, 7, 477-493.
- Collins, James T. 1985b. Dialek Melayu Pulau Tioman dan Rekonstruksi Bahasa Melayu Purba. *Jurnal Dewan Bahasa*, 5, 369-383.
- Collins, James. T. 1999. *Wibawa Bahasa: Kepiawaian dan Kepelbagaian*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Henry Guntur Tarigan. 1991. *Metodologi Pengajaran Bahasa 1*. Bandung: Angkasa Bandung.
- http://www.cuti.my/Sub/Pahang/tioman/map_tioman_big.jpg. (Muat naik pada 16 Februari 2020)
- <http://www.dmpm.nre.gov.my/jtl/images/Pahang.jpg>. (Muat naik pada 20 Februari 2020).
- Kaharuddin & Rahim Aman. 2011. Hukum Bunyi dalam Bahasa Indonesia dan Bahasa Makassar. *Jurnal Melayu*, 7, 287-302.
- Labov, W. 1972. *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania.
- Mahsun. 1995. *Dialektologi Giakronis Sebuah Pengantar*. Yogyakarta: Gadjah Mada Universitas Press.

- Mahsun. 2005. *Metode Penelitian Bahasa*. Jakarta: Raja Grafindo Persada.
- Mohd. Sheffei Abu Bakar. 1991. *Metodologi Penyelidikan untuk Ekonomi dan Bidang-Bidang Berkaitan*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Mohd Tarmizi Hasrah, Rahim Aman & Shahidi A.H. 2010. Variasi dialek Pahang: Keterpisahan Berasaskan Jaringan Sungai. *Jurnal Melayu*, 5, 315-332.
- Norfazila Ab Hamid & Rahim Aman. 2015. Menentukan Inventori Fonem Varian Melanau Oya dengan Menggunakan Pendekatan Struktural. Kertas kerja ini dibentangkan dalam Seminar Linguistik Kebangsaan 2015 (SliK) (berprosiding). Anjuran Persatuan Linguistik Malaysia (PLM) dengan kerjasama Dewan Bahasa & Pustaka dan Universiti Kebangsaan Malaysia, 20-21 Januari: 63-78.
- Norfazila Ab. Hamid & Rahim Aman. 2016. Varian Melanau Sarawak: Tinjauan di Melanau Mukah. *Jurnal Melayu*, 15 (1), 99-112.
- Norfazila Ab. Hamid & Rahim Aman. 2017. Varian dialek Melayu Tioman-Aur-Pemanggil: Analisis Linguistik Bandingan. *Gema Online Journal of Language Studies*, 17 (2), 219-244.
- Norfazila Ab. Hamid, Norhasliza Ramli & Rahim Aman. 2017. Sistem Jaringan Komunikasi Langkawi varian Kedawang. *Jurnal Melayu Isu Khas*, 407-418.
- Norfazila Ab Hamid. 2019. Inventori Fonem Dialek Melayu Jugra di Permatang Pasir. *Jurnal Melayu*, 18 (1), 29-42.
- Norfazila Ab Hamid. 2020. Komunikasi Lisan Dialek Melayu Jugra. *Jurnal Melayu Isu Khas Disember*, 517-529.
- Norfazila Ab Hamid. 2020. Varian Melanau Sarawak: Tinjauan di Melanau Igan. *Jurnal Melayu*. 19 (2), 321-336.
- Rahim Aman. 1997. Perbandingan Fonologi dan Morfologi Bahasa Iban. Tesis Sarjana. Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Saidatul Nornis Hj. Mahali. 2010. Perbandingan dialek Bajau Kota Belud dan Bajau Semporna, Sabah. *Jurnal Melayu*, 5, 333-374.
- Samarin, W. J. 1993. *Linguistik Lapangan: Panduan Kerja Lapangan Linguistik*. Terj. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Terry Eagleton. 1983. *Literary Theory: An Introduction*. United States: University of Minnesota Press.
- Trudgill, P. & Chambers, J.K. 1990. *Dialektologi*. (terj.). Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Wan Hashim Wan Teh. 1980. *Kaedah Penyelidikan Sosial*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

Biodata Penulis:

Norfazila Ab. Hamid (PhD), adalah Pensyarah Kanan di Unit Bahasa Melayu, Jabatan Kenegaraan dan Pengajian Ketamadunan, Pusat Pengajian Teras, Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor (KUIS). Kini memegang jawatan sebagai Dekan, Pusat Pengajian Teras, KUIS. Lulusan Doktor Falsafah dari Universiti Kebangsaan Malaysia. Pengkhususan beliau ialah dalam bidang Linguistik Bandingan Sejarawi & Dialektologi.

Norhasliza Ramli adalah Pensyarah di Unit Bahasa Melayu, Jabatan Kenegaraan dan Pengajian Ketamadunan, Pusat Pengajian Teras, Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor (KUIS). Pengkhususan beliau ialah dalam bidang Analisis Wacana.